

rově i časově určená konkréta, tedy využít mikrohistorie k pochopení základních historických dějů. V tomto oddílu nechybí ani kapitoly věnované umění, kultuře, velmi zajímavé jsou části věnované fenoménu trávení volného času, sportu či rozmachu kinematografie.

Druhou část publikace zakončují, jak již bylo uvedeno, kapitoly o první světové válce a místech paměti. V knize nechybí seznamy literatury, zdrojů vyobrazení a seznam zkratk, samozřejmostí jsou rejstříky jmenný a místní.

Domnívám se, že se autorům podařilo nejen zachytit proces modernizace v jeho šíři na příkladu konkrétního města, ale že jej zachytili velmi citlivě, erudovaně, a především ukázali, jak ambivalentní tento pro-

ces je: výstavba okružních bulvárů doprovázená asanací starých budov, industrializace prostoru, práce v továrně a živoření v koloniích, nablýskané sály i skromné bály, ostrakizace na základě jazyka i snaha změnit vlastní osud, svět pozlátka i pocity osamocení a vykořenění ze zažitého rytmu života apod.

Klobouk je rovněž potřeba smeknout před na první pohled poněkud nezvyklým, ale velmi čistým grafickým zpracováním publikace a excelentní redakční a jazykovou úpravou. Na tak rozsáhlý svazek se v textu vyskytuje minimum gramatických a stylistických chyb. Jediným výraznějším negativem je hmotnost publikace, která neumožňuje z ní učinit příjemného společníka na cestách.

Michaela Žávodná (Centrum pro hospodářské a sociální dějiny, FF OU, Ostrava)

Pavel Himl. Pozorovat, popsat, stvořit. Osvícenská policie a moderní stát 1770–1820. Praha: Argo, 2019. 415 s. ISBN 978-80-257-2906-9

Kniha *Pozorovat, popsat, stvořit: Osvícenská policie a moderní stát 1770–1820* historika Pavla Himla nabízí pohled na genezi bezpečnostních složek v moderním slova smyslu a rozhodně nezůstává jen u popisu dějinných událostí spojených s institucí dohlížející na veřejný pořádek. Vzhledem k dlouhodobému zájmu autora o historickou antropologii nepřekvapí kladení kulturně-antropologických otázek. Přidanou hod-

notou tohoto přístupu je samotné téma, na které publikace míří. Fungování státních institucí bylo totiž tématem tradičně studovaným převážně pozitivistickou optikou dějin správy. Himl však na rodící se policii a její zakotvení v tehdejší byrokratickém aparátu pohlíží jako na složku společenského (a také kulturního) vývoje.

Na propojení tohoto fenoménu s každodenním světem „obyčejných“

lidí upozorňuje zpracováním početných kazuistik. I přes zmíněný distanc k pozitivistickému pojetí historické látky je studie zakotvena v empirickém zkoumání historických pramenů a teoretická zobecnění jsou nabízena spíše na pozadí analýzy chování a jednání konkrétních aktérů.

Úvodní hypotézou studie má být tázání po přínosu byrokratizace společnosti. Ačkoli je dnes slovo byrokrat takřka pejorativní, Himl otázku staví do komparativní perspektivy předmoderní (tudíž z definice jen velmi málo byrokratizované) kultury: „*Nechci jako jedinou alternativu k omezujícímu a represivnímu státu klást předmoderní společnost tkvící v zajetí nevdělanosti, pověr, poručnickování a falešných autorit – jak ji v odpovědi na otázku ‚Co je osvícenství‘ implicitně vylíčil v roce 1784 Immanuel Kant. Přes stále složitější a samoučelnější úřadování, s pocitem, že zúředněna je již samotná lidská existence, se chci vrátit k základním principům a motivům některých správních reforem a chci si položit zdánlivě paradoxní otázku, totiž zda (post)osvícenský stát s jeho byrokracií (také) neosvobozoval.*“ (s. 29) Asi nepřekvapí, že kniha nepřináší odpověď v podobě oslavy úřednických aparátů a jejich kvalit, které by obohacovaly člověka ideálem svobody. Ovšem teze o možnosti „rovnější“ komunikace se státní moci prostřednictvím postupně profesionalizované činnosti státního aparátu je velmi zajímavá a snesla by další rozpracování v multidisciplinární

perspektivě. Příkladem vykreslujícím autorovu klíčovou hypotézu mohl být fenomén číslování domů. Zdánlivě banální věc zásadním způsobem zvětšovala přehled a akcelerovala možnosti komunikace mezi státem a „občanem“. Rozšiřující se formy identifikace tak umožňovaly svým způsobem klást nároky na stát ze strany jeho obyvatel.

Himl navazuje na dílo historika a archiváře Františka Roubíka. Zejména v první třetině knihy je patrné, že právě Roubíkovy starší práce byly zásadním sekundárním zdrojem (především monografie *Počátky pražského policejního ředitelství* z roku 1926), k čemuž se Pavel Himl hlásí, a na význam Roubíkových studií také upozorňuje. Předpolí vytvořené Roubíkem rozšiřuje nejen pokládáním zmíněných historicko-antropologických otázek, ale také komparativní perspektivou. Himl klade důraz na srovnání s děním ohledně etablování policie ve vídeňském centru monarchie a za důležitý považuje i kontext francouzského osvícenství. V dalších fázích knihy poukazuje na dobovou reflexi událostí Velké francouzské revoluce, což je téma hodné pozornosti. Dobře víme, že české země nebyly od revolučního dění ve Francii zcela izolovány, ale přímý pohled do konkrétního vnímání problematiky tehdejšími „řadovými“ policejními úředníky přináší další vrstvu poznání problematiky. Výsledkem byla řízená snaha bránit šíření myšlenek francouzského republikánského revolucionář-

ství, což je v knize dokumentováno také pohledem zdola, jakým způsobem si tuto problematiku ve své každodenní práci vykládali příslušníci nového policejního sboru.

Nebezpečí šířícího se bonapartismu (jakožto poslední fáze Velké francouzské revoluce) ovlivnilo i interpretaci masopustních oslav v Jiříkově roku 1802, kdy se karnevalové chování dostalo do konfliktu s policejním aparátem. Při pohledu na tuto kapitolu se takřka vtírají asociace na kanonické dílo Emmanuela Le Roy Ladurie o středověkém masopustu v Romansu. Ačkoliv by šlo o propojování velmi vzdáleného časového kontextu, je možné považovat srovnání mezi masopustní oslavou tradiční a moderní společnosti za otázku provokující k dalšímu zhodnocení. Jak autor sám správně podotýká, výzkum předmoderní karnevalové kultury v tuzemsku se drží především zibrtového pojetí, jakkoliv cenného. Obzvláště pak ve vztahu ke starším dějinám nebyl potenciál tématu karnevalové kultury plně využit v jeho celé kontextuální šíři. Srovnání mezi tradičním a moderním by v tomto kontextu totiž zdaleka nemusela být jen distinktivního charakteru. Změnu v moderním světě naopak

Himl uvozuje v zamyšlení nad využitím masek v průběhu karnevalu. Maskování identity, které považuje za tradiční a bezproblémové v raném novověku, je totiž v rozporu s významem identifikace pro funkci moderní byrokracie – a v tomto ohledu se dostává karnevalové dění do konfliktu s policejním dohledem.

Monografie je nepochybně hodnotným počinem, už jenom vzhledem k rozsahu a charakteru historických pramenů, s nimiž autor pracoval. Umožnily mu zacílit pozornost nejen na klíčové pražské reálie, ale všimá si také dění v menších obcích. Zamyšlení nad širším evropským a středoevropským kontextem a pohled do pramenů ke konkrétní policejní agendě v jednotlivých městech umožnil pojednat o tématu v solidní šíři. Faktograficky se tak jedná o velmi hutnou práci, která umožní nahlédnout do značného množství zpracované kazuistiky. Kniha je však nejen faktograficky hodnotným zdrojem informací, ale otevírá i zajímavé hypotézy o podmíněnosti státní správy ve vztahu k širšímu kulturně-antropologickému rámci fungování lidské společnosti ve vymezeném historickém kontextu.

Radim Červenka (EÚ AV ČR, v. v. i., Brno)